

**Hvis sjela *ikke* kan forstås atskilt fra kroppen og vår hverdag,
men heller ikke som noe ”inni” oss,
hvordan kan den da forstås?
Og er vår sjel preget av det himmelstrøk vi lever under? Finnes ei nordlig
sjel?**

Av Edmund Edvardsen

Det finnes iallfall ei dansk dikterdame som har skrevet ei diktsamling som heter *Alfabet*. Der heter det blant annet at *aprikostrærne findes*.

Den samme danske dama har også skrevet boka *Hemmelighetstilstanden*. Dama heter Inger Christensen. Boka er en essay-samling. En av de poetisk-filosofiske stubbene i boka kaller hun *Verdens Ende*. Den teksten hadde hun neppe kommet til å skrive hadde hun ikke vært på en reise til Nordkapp og Finnmark, sitat:

*...Ikke så sært, (e.e. merkelig) at hele Finnmark virker som yderlig-
hedernes landskab. Det gør det på Nordkapp, men det gør det også inde
på de gølge fjeldvidder eller ude ved Ishavet og Barentshavet. Alle vegne
den samme følelse af, at her går grænsen for vores menneskeverden. En
følelse som blot forstærkes i dette surrealistisk øde fortidslandskab, i det
øjeblik man passerer et par småhuse og en kirke, eller er havnet ude ved
det sidste lille posthus ved Grense Jacobselv, på grensen til Russland.
Uanset hvor man kommer hen, man er nået til Verdens Ende.*

*Som barn boede jeg de første fem år i nærheden af en skov, hvor vi
ofte gikk søndagstur. Det særlige var, at når vi gikk hele vejen tværs
gennem denne stille, lysflimrende bøgeskov, helt ud hvor den til sidst
åpnede sig igjen, så kom vi til Verdens Ende.*

I den samme boka skriver hun også om verdens *begynnelse*, om utdrivelsen fra Paradis, om den mest dramatiske scena i urfortellinga om oss, også om oss her nord, om den gangen vi måtte forlate morskroppen, forlate paradiset, og påta oss det å bli menneske, det vil si å bli vitne til oss selv.

*

Det temaet skal jeg komme tilbake til. Men først skal jeg hilse på Jakob. Ikke på han Jakob i bibelfortellinga, men på en Jakob jeg kjenner, en kvithåra nå pensjonert (men langt fra inntørka) filosof som for lenge siden jobbet ved et universitet i Danmark, men som flytta nordover, til det *nordlige*, på 1970-tallet, til Universitet i Tromsø, denne etter hvert forsmådde OL-byen, ikke minst ved sterke bidrag fra en viss Harstad-redaktør..

Han Jakob har aldri flytta fra det nordlige. Han har et etternavn også, *Meløe* heter han, *Jakob Meløe*, eller rettere sagt: ”Han Meløe”, *Han* til fornavn, og *Meløe* til etternavn. Han skal vokst opp på Hadseløya.

Til 70-årsdagen (for noen år siden) ble han forresten beæret med ei tjukk gratulasjonsbok som bærer tittelen *Filosofi i et nordlig landskap*. Det sier noe om hvor mannen føler seg heime.

Så til saka.

I oktober en dag, i 1992, var jeg tilhører til ei forelesning på Institutt for samfunnsvitenskap (som det het den gangen). Foreleseren var ”Han Meløe”. Han formulerte noe særs viktig om forholdet, eller relasjonen, mellom oss mennesker og verden. Han sa:

...Verden får steder og skikkelser gjennom vår virksomhet i verden.

Du verden! tenkte jeg, der formulerte han noe som lå tett opp til det jeg selv nesten hadde hatt på tunga, uten helt å være klar over det - eller som den russiske pedagog-psykologen Vygotsky ville sagt: noe som lå innenfor den nærmeste utviklingssonen min, og som jeg trengte hjelp til å se.

...Verden får steder og skikkelser gjennom vår virksomhet i verden. Det sa han og det har han også skrevet i filosofiske tekster. Og da jeg satt og skulle lage dette foredraget, slo det meg:

Nettopp! I Paradis hadde Eva og Adam, slik Inger Christensen skriver, vært ”lykkelige fordi de ikke visste at de levede”. Men i det vi - ho Eva, han Adam og vi andre - ble kastet ut, ble vi *vitne* til oss selv. Vi hadde ikke lenger tilgang til dekket bord i et nøkkelferdig hus.

For utafor hagen stod ingen nøkkelferdig verden og ventet. Ingen hjul var oppfunnet enda Det som var der lignet en ørken. Det lignet det uskrevne arket, det blanke arket *før* skriveren begynner å skrive, *før* kunstneren begynner å tegne, *før* mennesket begynner å konstruere.

Og det nyttet ikke, utafor porten, og begynne å ’*skape*’ seg - heller ikke å begynne å *argumentere* seg inn igjen. Vi kunne på dette tidspunkt ingen av delene, verken å spille skuespill eller snakke oss ut av ei klemme. Det er i begge tilfeller kompetanse vi har opparbeidet oss senere, etter mye verdenserfaring.

Ettersom vi allerede hadde bitt i det *søte* eplet, måtte vi nå bare bite i det *sure*. Vi måtte ta til med å skape oss en egen verden på det blanke arket, eller rettere: ute i ørkenen, på *sandpapiret*.

Da skjedde det at vi begynte å lage ”steder og skikkelser gjennom vår virksomhet”. Dessuten prøvde vi å huske hvordan det hadde vært, den gangen vi ”var lykkelige fordi vi ikke visste at vi levde.” Fra første stund prøvde vi, på basis av dunkle forestillinger, å gjenskape den tilstanden, å lage en *oase* i ørkenen. Eller med andre ord: vi ble ”sosialdemokrater” hele gjengen – bare i litt ulike blandingsforhold.

Selv om selve utkastelsen skal ha foregått i Østen en plass, ble vi spredt land og strand rundt. Overalt hvor vi kom, fikk verden steder og skikkelser etter variasjonen av virksomheter vi måtte sette i verk for å kunne komme til – og holde i hevd - den verden vi selv måtte skape.

Noen kom helt hit nord.

*

Den samme Jakob Meløe, i den samme forelesningen, han sa noe mer. Det kom som en slags parentes, eller som en fotnote, eller som et lite appendix, et vedheng, en *tilføyelse*.

Han sa han hadde tenkt på det om natta, natta før forelesningen. Så det måtte jo ha noen med saka å gjøre - og saka den handlet som sagt om steder, skikkelser og virksomheter i verden, om forholdet mellom det Vårherre har skapt og det ”vi mennesker har skapt”.

Vi må ikke forstå det slik at det han hadde tenkt på om natta - og ikke var kommet fram til noen avklarende løsning på - hadde fratatt han nattesøvnen. Langt i fra: Han Meløe, han er for det første ikke kjent for å komme med forhastede konklusjoner. Han er for det andre kjent for å arbeide nattestid. Har noen sett han i byen om formiddagen, er det *avglansen* av han de har sett.

- ”Jeg tenkte på det i natt”, sa han i forelesningen. ”- men jeg har ikke fått plassert det enda”, sa han. Og det er å *plassere* som tar tid for filosofer av hans støpning. Han sa:

- ”Jeg hadde tenkt å beskrive hvordan en får en **annen sjel i skogen enn i fiskeværet**”. (Jeg har notert han ordrett i ei dagbok)

Men han hadde ikke fått det plassert enda, ikke den natta – og kanskje enda ikke, i 2005, flere tusen netter senere. Men han luftet utfordringa, den ettermiddagen i oktober 1992. Den utfordringa har jeg tillatt meg å formuleres slik, i påstands form, og med en liten, men vesentlig *tilføyelse*:

... *Verden får steder og skikkelser - og vi får sjel - gjennom vår virksomhet i verden.*

Og ettersom jeg ikke er filosof av Jakob Meløes støpning, og verken eier hans tålmodighet eller har så mange par briller som han, men heller opererer i sjangeren lettbeint essay, skal jeg i løpet av foredraget tilby en løsning på spørsmålet om sjel, om sjel både her og der og spesielt i *det nordlige*.

Det foreløpige svaret, i kortversjon, er altså at *verden får steder og skikkelser - og vi får sjel* (og vi kan føye til: også **sjelekvaler, sjelenød, sjelebot, sjelefred** osv.) - *gjennom vår virksomhet i verden.*

Derfor får etterkommerne til Eva og Adam en noe annen sjel i skogen enn i fiskeværet, en noe annen sjel i innlandet enn ved kysten, en noe annen på

bygda enn i byen, en noe annen på bunnen av byen enn på toppen, en noen annen sjel under bordet enn over bordet og en noe annen sjel i det sørlige enn i det nordlige. Men ørkennomadens og asfaltnomadens sjel kommer også til å *ligne* på reindriftsnomadens, slik urbansjela også ligner på bygdesjela, selv om den moderne urbansjela føler seg høyere på pæra, iallfall inntil den får en større by i fleisen, slik som når Bodø-væringen eller Harstad-væringen kommer til Tromsø!

Kortere sagt: der virksomheter ikke lenger finnes, der er verdens ende. Og der det er virksomheter, skapes sjel. Og sjeler ligner på hverandre.

*

Så nå har jeg nevnt Inger Christensen og Jakob Meløe. Jeg har noen flere jeg vil nevne. Den ene er en portugisisk dikter.

Han skal nevnes gjennom et par fortellinger om *riper i lakken*.

... Jeg er ingen fjellklatrer. Jeg ville ikke våge meg opp i Lyngsalpene, heller ikke for å *se* på ekstremsport. Jeg er av de som mener Ailo Gaup - han som stuper kråke på moped oppe i atmosfæren – må ha hatt ei dårlig mor som innbilte gutten at han var enkeltbekkasin (eller 'mekregauk' på dialekt).

Nå vel. Jeg kom en gang en sommers dag tilfeldigvis inn i et eldgammelt butikkløke på Stokmarknes i Vesterålen. Butikken hadde vært nedlagt i mange år. Nå hadde eieren, som var olding, åpnet lokalet et par ukers tid for å selge ut et gammelt lager av assorterte varer fra tida før siste verdenskrig. Jeg husker jeg blant annet kjøpte noen esker Nitedals fyrstikker og et sett metallbeslag for montering under hælene på gammeldags treklumper.

Men det jeg husker best fra butikkløket, i tillegg til gjenferdet av handelsmannen, var noe jeg nå, førti år senere, setter i forbindelse med den portugisiske dikteren. Jeg husker *golvet* i butikkløket.

Det var ikke *synsinntrykket* av golvet jeg først registrerte, men *berøringen* av det.

Jeg trødde inn i lokalet og holdt på å snuble i en fjellformasjon! Jeg havnet i et *kupert* landskap av dype daler og fjelltopper. Golvet var å se til som Himalaia i et atlas, eller som Barentshavet fotografert fra fly. Det hadde opprinnelig vært et tykt plankegolv, antakelig av gran, med tett forekomst av kvist. Butikken var fra forrige århundreskifte. *Kvistene* hadde, i motsetning til mellomrommene, holdt bra stand mot kundetrafikken. Golvet innenfor disken var like ens. Der hadde ekspeditørene travet fram og tilbake i 70 år. Oldingen kom fram fra et bakrom. Han hadde gange som en halt mann, skjønt begge føttene hans visstnok var like lange. Han klatret opp på en fjelltopp og spurte om "det var noget?" Jeg skrittet fra fjelltopp til fjelltopp i retning disken.

Jeg følte sterkt at det var mye *sjel* og mye sjelefred i rommet.

*

Omtrent på det tidspunkt fyrstikkene jeg kjøpte var produsert ved Nitedals fabrikker, satt den portugisiske dikteren Fernando Pessoa den 6. april 1930 ved skrivebordet sitt og formulerte følgende tekst om *sjel*:

*... **Omgivelsene** er tingenes sjel. Hver ting har sitt preg, og dette preget er kommet til den utenfra ... Dette bordet jeg sitter og skriver ved, er et stykke treverk, et bord, et møbel blant andre møbler her i dette værelset. Hvis jeg skulle transponere (formidle) min opplevelse av dette bordet, måtte denne transposisjonen romme forestillingene om at det er laget av trevirke, at jeg kaller det et bord, at jeg tillegger det bestemte bruksområder og formål, og at gjenstandene som finnes i dets nærhet - med hvilke bordet former sin ytre sjel – gjenspeiles og integreres i det. Og selv denne matte falmende fargen det har fått, alle flekkene og ripene - alt dette kan sees, det er kommet til utenfra – det er dette, snarere enn dets beskaffenhet som et stykke treverk, som gir det en sjel ... Å være en ting er å være gjenstand for en **tilføyelse** ...* (sitat s. 409 i Uroens bok)

Altså: tilføyelser og omgivelser *besjeler* tingene.

Dermed framstår nå det eldgamle tregolv i butikken på Stokmarknes ikke blott og bart ved sin beskaffenhet, som ei urørt flate treverk, som en Tabula rasa. Det framstår ved sitt terreng, sine riper og sine skavanker, sine merker etter det levde livet sine friksjoner, sine *tilføyelser* utenfra. Men det er vel og merke tilføyelser som kommer av *virksomheter*.

Dermed har jeg føyd Fernando til Jakob: Sjela kan altså også sies å være de ripene i lakken som oppstår av friksjonene i virksomheter.

*

Heime på stuegolvet hadde vi før linoleum som golvbelegg. Så besluttet vi å legge tregolv oppå. Der ble det straks riper i lakken, spesielt langs de mest trafikkerte ferdselsårene i stua, spesielt i trafikkrysset der kjøkkentrafikken møter entré-trafikken og begge møter stuetrafikken og wc-trafikken.

Hovedårsaken til ripene i lakken i dette krysset er ikke husfolkets ferdsel til og fra. Det kan ta både år og dag før barføtter, sokker, tøfler og ullester setter merkbare spor. Hovedårsaken i vårt tilfelle har vært hunden, en hannhund av blandingsrase, en bastard, en krysning mellom Tibetansk terrier og Lase Abso, ble det sagt om han. Selv hadde han ikke helt oversikten, han som de fleste av oss andre.

Siko kalte vi han. Han brukte ikke tøfler – iallfall ikke når han var i farta.

Han hadde tre karakteristiske egenskaper. For det første var han en hund til å **vente**. Han kunne, uten å kny, vente dagen lang på at husfolket skulle komme heim fra den store verden. For det andre var han, når de endelig kom, en

hund til å ønske husfolket *velkommen heim*. Da sprang han gjentatte hyldningsrunder langs trafikkårene i huset og krafset sjelelige tilføyelser av levd liv i tregolvets. Han stilte seg på bakklørne i trafikkrysset og danset swing av lutter glede. Og han gjorde ikke forskjell på folk: kom folk på besøk, ble dem ønsket velkommen på samme vis.

Etter hvert som tregolvets ble preget av en til dels dyptgående tekstur av tilføyelser, ble det en sjelelig nytelse å spasere på det i barføtter. Ja, en kan også lese terrenget gjennom sokker og uller. Sjela er liksom under foten når det høver seg slik.

- Helsikes hannhund! hendte det at noen sa med tanke på tregolvets kostnad og kvalitet. – ”*Han eier hunden tute meg ikke oppdragelse, hunden!*”

Vi hørte ikke på slikt. Hvorfor hadde vi hund? Jo, av hensyn til sjelsproduksjonen i familien. Han etterlot seg også en skrape-sjel i form av en litografisk plate på utsida av entredøra, samt på utsida av verandadøra.

Tragedien for oss – ikke for han – var at han hadde en tredje karakteristisk egenskap: han var en hund etter å ville *på vift*. Han hadde nese for damer og for å bringe blandingsrasen videre inn i stadig nye blandinger. Så snart han så sitt snitt, stakk han på byen.

Det skulle bli hans bane. En bil i Sortland sentrum gjorde ende på et levd hundeliv. Så satt vi igjen med de tilføyelser og de avtrykk han hadde gravert ned i furugolvets og andre steder, i det virksomhetsuniverset en enebolig er. Ja, en kan si at hele hunden, med hud og hår, rørsle og lyd, var en tilføyelse. Husets verden fikk steder, skikkelser og sjel også gjennom hundens virksomhet i husets verden. Og når han gikk bort, skapte han sjelekvaler.

Kunne vi klare oss uten han? Det var spørsmålet etter begravelsen.

*

Etter mye sorgarbeid skaffet vi oss en ny tilføyelse, av hokjønn. Hokjønn skal liksom være roligere, og holde seg til huset. Ho er enda bare halv voksen og *ren* Tibetansk terrier, med stamtavle og stempel. Ho kommer fra Østfold et sted, på sin vei fra Tibet. Ho liker snø.

Endelig har Siko fått seg dame i huset, skjønt bare de etterlatte kunstverkene hans kan merke det.

Dama heter Cessie.

De to skal nok en gang møtes hist ved floden, der gutteiveren foreløpig har slått seg til ro mens han venter. Ho skal bare først vedlikeholde sjelsproduksjonen i huset hos oss og lage nye tilføyelser til hans tilføyelser.

Men hva har et par hunder, den ene *hist* den andre *her*, med Inger Christensen og utdrivelsen fra paradishagen å gjøre?

*

Inger Christensen forteller i boka Hemmelighetstilstanden om noen urfolk i Australia. De har forstått til fulle, i likhet med "Han Meløe", og etter hvert ganske mange, at menneskets verden, iallfall for en stor del, er menneskets egen konstruksjon. Den må holdes ved like av oss selv for å bevare sin virkelighet. (Fotnote: Tenk, urfolkene har ikke engang lest Berger og Luckmanns bok om *Den sosiale konstruksjon av virkeligheten*, som har vært på samfunnsfagenes pensumlister fra 1960-årene.) Inger Christensen skriver:

*... De australske urfolkene tror altså, at de om og om igjen må skape verden med deres sang, ellers eksisterer den ikke. "Et usunget land er et dødt land, når sangene er glemt, vil landet selv dø" ... Derfor må de år etter år vandre ad de samme spor og besynge snart en sten, snart et trø, et vannskille, en ørkenplante, ikke fordi disse fenomener eksisterer, men for at de direkte **skal opstå**, så at sige fortløbende skal **bringes** i eksistens og ophobe erindring. For mig et meget håndgribeligt eksempel på, at ordet skaber hvad det nævner...(s. 51)*

Dette kaller jeg for åndelig, for sjelelig og kulturell virksomhet! Sitatet skulle passe perfekt i festspillbyen!

Når vi musiserer, joiker, besynge og setter navn på vår meningsfulle verden, gjør vi det samme som urfolkene. Ja, vi gjør det samme som de som i sin tid ble kastet ut av paradishagen. De måtte straks gå i gang med å *relatere* seg. For de var kastet ut i *distansen* og var i ferd med å bli vitne til seg selv. De hadde så å si fått seg selv i fanget. Der hadde de aldri vært før. Hvis de i inne i hagen hadde vært "lykkelige fordi de ikke visste at de levde", var de nå havnet i uløkk. Det var noe nytt å kaste stein i glasshus og møte seg selv i døra. Og denne nyheta har siden vært gammelt nytt.

Etter hvert har vi laget oss også skriftspråk for å kunne tenke. Skriftspråket er i seg selv distansert. Derfor turnerer vi nå distansen også på skriftspråklig distanse. Slik som i dette personlige essayet. Det vil si: vi bruker skriftspråk som redskap for å navngi og fortelle verden, for å bringe verden i eksistens, og være vitne til oss selv – et synonym for blant annet å drive politikk, dvs. for å bearbeide samfunnsordninger til verdens beste. Trur vi.

Det går ikke alltid som smurt og er ingen smal sak.

Kanskje skulle vi gjøre mer av det urfolk gjør, nemlig *joike* og besynge verden for at den skal bli virkelig og ikke mistes av syne? De skjønte antakelig bedre enn oss at tilværelsen henger i en tynn tråd.

Jeg sa ved et høve til en joikende urbansame, at det gir dårlig forståelse å si at joikeren joiker for eksempel ei rype, en flokk ulv, en flokk rein, et margebein, en rasteplass eller en svikefull kjæreste. Joikeren joiker ikke et substantiv, i entall eller i flertall. Han (eller hun) joiker en *relasjon*, et *forhold*. Det samme gjør andre urfolk. De joiker *relasjonene* til territoriet og til alt vi kaller "ting". "Ting"

er ingenting - i og for seg. De blir ikke noe før de bringes til *eksistens* innafor en eller annen virksomhet, eller som et *resultat* av den ene virksomheta til bruk i den andre virksomheta. Hva er for eksempel en rasteplass eller en svikefull kjæreste, i og for seg? Tomme ord! Derimot *relasjonen* til en svikefull kjæreste, den kan gi grunn til å hoppe på havet – og bli der.

Men det er for så vidt ok at vi joiker substantiver, bare vi *forstår*, intuitivt (eller *prerefleksivt* – som det heter på fagsjargong ved universiteter og høyskoler) at vi joiker relasjoner. Substantiv-språket er, som Bateson har skrevet, godt nok som språk på markedet, når vi f.eks. kjøper ei øks. For på markedet kjøper vi substantiver og betaler med substantiver. I tillegg trenger vi kanskje noen adjektiver. Det er nok, inntil vi kommer heim og skal prøve øksa i vedboden. Da skal vi være glade for at kroppen har relasjonsforståelsen på lager! Da er det *verbene* og *relasjonene* sin tur. Mikrofysikere har funnet på å si at vi – fundamentalt sett - lever i en verden av relasjoner og verb, i en verden av *forhold i bevegelse*. Det ser bare slik ut at tingene står fast. Egentlig står hele verden, også denne bygninga, og skjelver i buksene.

Vedarbeid er for øvrig å regne som åndelig virksomhet. Vedarbeid er et godt eksempel på at sjela ikke kan forstås atskilt fra kroppen og hverdagen – og at den heller ikke er noe ”inne i” oss.

*

Men igjen: hva har de to tibetanske hundene med dette å gjøre? To ting. For det første bidrar de positivt til sjelsproduksjonen og sjelstilstanden i verden (selv om jeg må innrømme de har irritert meg av og til, slik som hundedama, da ho gnagde over - eller laget en tilføyelse – på den eine selen på sekken min, Likeens når ho, nylig i den såkalte løpetida, legger et par-tre visittkort i veikanten, men tømmer tanken inne på tregolvvet, som om ho skulle vanne golvkunsten etter forgjengeren!).

Jeg har en forhåpning om at de to skal møtes hist ved floden.

Og lever ikke vi mennesker også i et slags håp om det? Er det ikke en fin fiksjon (eller fantasi) at både menneskeheten og hver enkelt av oss er på vei mellom to himmelske tilstander, mellom urtilstandens Paradis og gjenkomstens Eden? Livet, menneskehetens liv så vel som den enkeltes liv, kan begge betraktes som et intermesso, et *lite* intermezzo i et *større* intermezzo, et pussig tilfelle av økologisk friksjon som en gang skjedde på en klode i den stjerneskodda vi kaller Melkeveien.

*

Jeg har allerede, med god hjelp av Inger Christensen, Jakob Meløe, Fernando Pessoa og et par hunder, prøvd å vise at selve *friksjonen* på kloden har ei sjelelig

side. Det er det som er kommet til tingen utenfra, tilføyelsen, omgivelsene, som gir tingen ei sjel.

Her har imidlertid også meldt seg en *annen* tilføyelse utenfra, som *ikke* er en tilføyelse til tingene. Denne tilføyelsen medfører at vi som sjelelige vesen er forsynt med ei blandingssjel, nemlig ei blanding av *friksjon* og *fiksjon*, hvor friksjonen hører jordelivet til og fiksjonen hører evigheta til. Johann Wolfgang von Goethe skal ha skrevet det slik:

... *Livet, mine venner, er altfor **kort** for vår sjel ...*

Det vil si: vår sjel er på den ene sida forankret i friksjonene sine tilføyelser, i jordelivet, ja, en kunne si i jammerdalen. Men jammerdalen er altfor knapp for sjela. Den trenger derfor en *kompensasjon* utenfra. Sjela strekker seg mot en *gjenkomst* til Paradis. Den vil heim igjen, etter intermezzoet. Og den vil pussig nok heim til en tilstand som ligner på det beste jammerdalen hadde å by på. Det vil si: det meste minus jammeren.

Sjela blir da å forstå ikke bare i *friksjons*-perspektiv: som en tilføyelse utenfra. Den blir også å forstå i *fiksjons*-perspektiv: som et *mellomlegg*, mellomlegget mellom Verdens ende og Eden, mellom Nordkapp og Paradis.

*

Finnes det så ei *nordlig* sjel? Finnes det nordlige tilføyelser og et nordlig preget mellomlegg? Finnes det Harstad-pregede tilføyelser og Harstad-pregede mellomlegg?

Omgivelsene og tilføyelsene er tingenes sjel, skrev Fernando i 1930. Igjen: sjel og tilføyelser er *relasjonelle* produkter. Når Inger Christensen i diktboka Alfabet skriver at aprikostrærne finnes, uttrykker hun sitt og *menneskets* forhold til de trærne som bringer fram aprikoser. Hun *joiker* aprikostrærne. Hun har fått øye på dem, de ser ikke selv. *Mennesket* har fått øye på dem, og inkludert dem i sin meningsfulle verden. Dermed joiker ikke Inger trærne og frukten, *i og for seg*. Hun joiker relasjoner når hun joiker substantiver.

På lignende vis er det som sagt ikke helt treffende å si at den samiske joikeren joiker sennagresset, ørreten, reinkalvingen og årstidenes mange betydninger av fenomenet snø. Når han joiker omgivelser og tilføyelser, joiker han ikke substantiver men relasjoner.

Og slik er det med hvem som helst. Av og til gjør vi det 'inni' oss, av og til også i skriftlig form eller i muntlig form (som her/nå): vi joiker våre omgivelser, tilføyelser og relasjoner.

Og vi joiker det jeg har kalt *mellomlegget* – det at livet er for kort for vår sjel. Å joike *mellomlegget* er forresten i slekt med det å be ei bønn.

*

Hvilke omgivelser og hvilke tilføyelser kan vi melde, vi i det nordlige?

Som sjanger til dette foredraget har jeg holdt meg innafor ramma av det personlige essayet, ja, noen ville si i grenseområdet til kåseriet, altså på god vei til å havne *ute på viddene*.

Det betyr at jeg ikke trenger å levere et klart svar på spørsmålet i overskrifta. Det *personlige* essayet er mindre strengt enn den *vitenskapelige artikkelen*. Den strengt vitenskapelige artikkelen prøver gjennom sin språkføring å kontrollere leseren, slik at leseren ikke leser seg ut på viddene, på begge sider av den skriftlige rette linja.

Det personlige essayet, derimot, har godt med rom mellom linjene. Det har ingen tanke om å holde den som lytter i ørene. Tvert imot! Det personlige essayet sitt ærend er først og fremst ikke å *inspisere*, men å *inspirere* lyttere og lesere til *selv* å ta saka. Ja, mennesket kan defineres som essayistisk vesen, og dette personlige essayet kan omtales som en slags *joik*.

Det er noe slikt jeg har prøvd å gjøre. Jeg har ved hjelp av gode hjelpere joike fram ei forestilling om hva *sjel* kan forstås som. Av stikkordene jeg har brukt er flere i slekt.

Spesielt har jeg satset på to nøkkelord: *tilføyelser* (også kalt *riper i lakken*) og *mellomlegg* – og våre relasjoner til dem. Begge handler om menneskets tilknytning, til jordelivet og til håpet om et liv etter det.

Jeg liker selv å forestille meg at vi kommer fra et sted vi skal tilbake til. Vi befinner oss *allerede* på den fjerne kloden alle rom-program og fantasifulle rom-ekspedisjoner sikter mot. Vi er her på besøk, på en slags anstrengende ferie, men for *returens* del.

Hva som er det særegne med å ”feriere” i det nordlige, skal dokker altså få gjøre opp med dokker sjøl, i dokkers egne personlige essays.

*

Jeg skal avrunde med å nevne det nordlige lyset – som ikke minst har med det jeg kalte *mellomlegget* å gjøre.

Da jeg i sin tid gikk på realskolen (i Tromsø) hadde vi en pensjonert tysklærer som jeg her kaller Gulliksen. Ettersom han var full av gullplomber i munnen, hendte det at han serverte gullkorn.

En skjønn morgen i begynnelsen av februar måned hadde vi tysktime, i et klasserom der vinduene vendte vestover, mot toppen av øya og mot himmelen over Kvaløya. Gulliksen kom inn i klassen og gikk straks til vinduet.

- Se ut nu! sa han.

Så holdt han et kåseri om den nordlige landsdelens februarlys. Han hadde hørt det fra flere malere. - Fra kunstmalere! presiserte han. De hadde et spesielt øye for lyset sine skiftninger og skjønnhet. De var jo lysets linedansere.

Feinschmeckere, var de, feinschmeckere med fingerspitzgefühl, sa han (vi hadde jo tysktime).

De hadde lysets nyanser og samspill som fag. Var de bereist, kjente de lysets varierende regionalitet, innen så vel større som mindre regioner.

Ja, i all beskjedenhet, også han, Gulliksen, puslet en del med maling. Med kunstmaling, presiserte han. Lyset hadde kommet til han i en større variasjon, i klarere distinksjoner, i økende metning etter hvert som han vennet seg til å iaktta det under sine lysstudier. For å få øye på lysets univers, trengte en oppdragelse. Disiplinering av blikket. Ja visst, også Italia, ja, middelhavslandene generelt, hadde selvsagt sine bemerkelsesverdige lysforhold. Tenk bare på de disige dagene, ved siestatid, med sola nær zenit. Temperaturen er 34 grader i skyggen. Varmen veller opp fra bakken. Ikke en eneste klar linje finnes i det fjerne. Bare overganger. Bare disige, dirrende overganger mellom fargefelter i pastell. Fra det svakt og svakere grønne, over det nesten hvite, til det lyse blå.

Gulliksen for med en lommeduk over de blanke øynene, liksom for å klarne dem:

- Se nu, se ut nu! veiledet Gulliksen, brukte lommeduken og gjorde tegn med armen. Dette lyset dere elever ser nu, fins bare her under disse himmelstrøk, en slik sen morgentime, som i dag. I mars er det allerede et annet lys. Dere har vokst opp med det, dette tidlige februarlyset, antakelig uten å se dets forskjell. Reis til Italien og finn forskjellen. En må reise seg til forskjellene. En må reise.

- Se nu.

(Og nå er vi i mai, kunne det være bedre! God tur ut i maillyset, ut i den lyse årstida - og *fortsatt* god "ferie"!)